

Dr. Horváth András Ferenc*

Artemis–SLS emberes Hold-expedíciós program

A NASA az amerikai elnökök utasítására már a második Hold-expedíciós űrprogramját szervezi. Az első programot még John Kennedy hirdette meg 1961-ben, Jurij Gagarin űrrepülése után. Az akkori elnök arra utasította a NASA-t, hogy a '60-as évek végére szervezze meg az amerikai űrhajósok első Holdra szállását. Kennedy elnök nehezményezte, hogy a szovjeteknek sikerült elsőként műholdakat, holdszondákat, űrszondákat és embereket küldeni a világűrbe. Az amerikai elnök 1961. május 25-i híres kongresszusi beszédében a következőket mondta: „Úgy döntöttünk, hogy még ebben az évtizedben eljutunk a Holdra, és megteszünk más, ehhez hasonló lépéseket. Nem azért, mert a feladat könnyű, hanem azért, mert nehéz...” A NASA egyik kiemelt feladata lett, hogy a Holdra történő emberes űrutazásban az Egyesült Államok megelőzze az oroszokat. Ezt a feladatot a NASA német származású mérnöke Wernher von Braun (1912–1977) (2. ábra) és a vele együtt dolgozó amerikai szakemberekből álló Apollo-programban kiválóan megoldotta. Az amerikai asztronauták Holdra-szállásának 50. évfordulóját 2019-ben ünnepelte a világ.

2. ábra. Wernher von Braun, a Marshall Űrközpont igazgatója (1960–1970) [11]

Donald Trump, korábbi elnök 2019-ben meghirdette a 2. holdprogramot, amely 2024-ben a NASA közreműködésével ismét amerikai asztronautákat küld a Holdra.

ÖSSZEFOGLALÁS: 1961-ben, az akkor már 4 éve tartó szovjet–amerikai űrverseny újabb fordulójaként, John Fitzgerald Kennedy amerikai elnök meghirdette az Apollo–Saturn Hold-expedíciós űrprogramot. A szovjetek a Zond–N1 űrrepülés során szintén készültek a Holdra szállásra. Az amerikaiaknak a sikeres Apollo–Saturn kísérletekkel sikerült átvenniük a vezetést az oroszoktól. A tanulmány aktualitását az a bejelentés adja, hogy 2019-ben, az Artemis program keretében, Donald Trump amerikai elnök meghirdette a visszatérést a Holdra.

KULCSSZAVAK: Artemis, Apollo–Saturn Hold-expedíció, Gateway, Hold körüli űrállomás, holdbázis, LOP-G, Nemzetközi Űrállomás

ABSTRACT: In 1961, as another round of the then-4-year-old Soviet-American space race, US President John Fitzgerald Kennedy announced the Apollo-Saturn lunar expedition space program. The Soviets also prepared to land on the Moon during the spaceflight Zond – N1. The Americans took the lead from the Russians through successful Apollo-Saturn experiments. The topicality of the study is given by the announcement that in 2019, under the Artemis program, US President Donald Trump announced the return to the Moon.

KEY WORDS: Artemis, Apollo–Saturn lunar expedition, Gateway, lunar space station, LOPG, International Space Station

* Csillagász. ORCID: 0000-0003-3083-149X

3. ábra. A Falcon Heavy óriás hordozórakétát Elon Musk a holdi bázis létrehozásához ajánlja [12]

Az ARTEMIS PROGRAM²

Jelenleg az emberiséget „egybolygós civilizációnak” is nevezhetjük. A jövőben a SpaceX a Marsra indít űrhajókat, és amennyiben az első csoport leszállása sikeres lesz, az expedíciók 26 havonta követik majd egymást. Már a 20. században akadtak olyan újító szándékú személyek, akik lelkesen kezdeményezték, hogy a Föld körüli és holdi űrrepülések után, az űrutazások folyamatos bővítésével, minél hamarabb indítsanak űrhajót a távolabbi planéták, különösen a Mars meghódítására.

2002-ben, amikor Elon Musk amerikai dollármilliárdos létrehozta SpaceX nevű cégét, újra felmerült a Mars meghódításának gondolata. Musk Falcon-9 nevű, költséghatékony hordozórakétájának Falcon Heavy változata (3. ábra) alkalmas lehet egy Hold-Mars-expedícióra, de a multimilliárdos mérnök, újító egy nagyobb rakétát és űrhajót ígér. A Starship-Super Heavy óriás hordozórakétát és űrhajót, Musk nemcsak az utazásra, hanem egy felszíni holdbázis kialakítására is javaslatot tett. Musk rendkívüli lelkeséssel és elkötelezettséggel 2027-re tervezi a marsi űrhajó emberekkel történő indítását és leszállását. Ezt a stratot megelőzné néhány pilóta nélküli űrhajó automatikus leszállása a vörös bolygón. Ha minden Musk elképzelése szerint történik, akkor az emberiség „kétbolygós civilizációvá” válhat.

A HOLD KÖRÜLI ŰRÁLLOMÁS (LOP-G, GATEWAY) TERVÉNEK TÖRTÉNETE

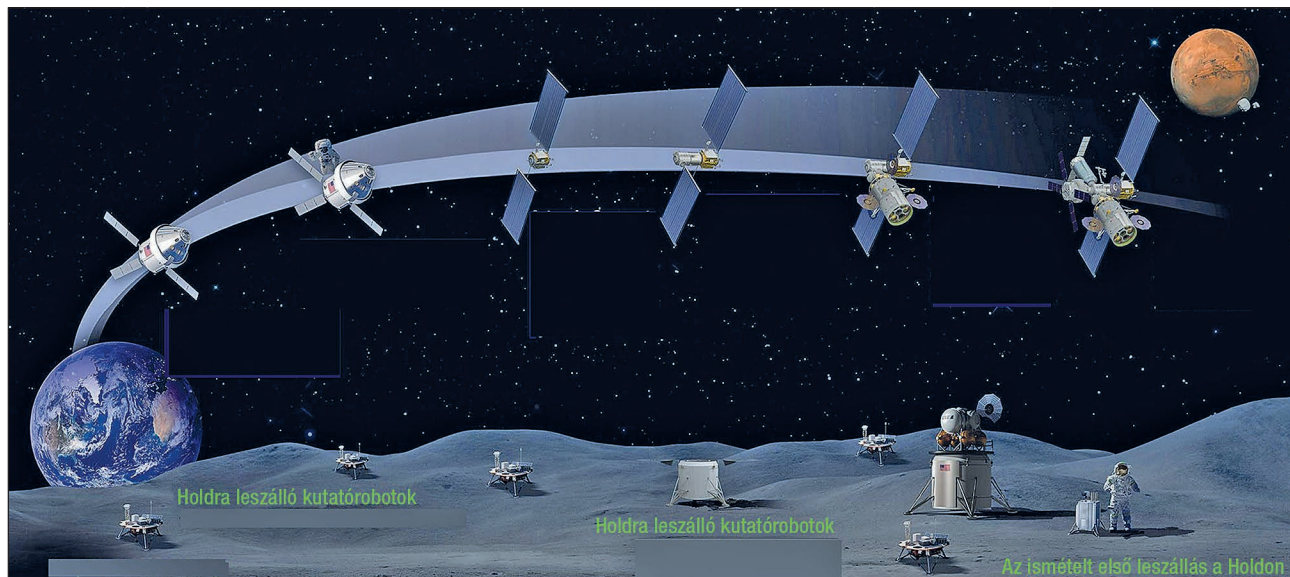
A holdi űrállomás tervet először 2009-ben javasolták az ISS³ leállításával. A Nemzetközi Űrállomás működésének finanszírozását és az ott folyó munka a befejezését korábban 2025-re tervezték, de tavaly ezt a határidőt 2030-ra módosították.

Amerikai részről a Boeing, a Lockheed Martin és a SpaceX cégek, az oroszoktól az Enyergija, az ESA⁴-tól az EADS Astrium és a Thales Alenia Space, Kanadából az MDA, Japánból pedig a Mitsubishi nehézipari cég kapcsolódna be az LOP-G⁵ űrállomás programjába. 2015-ben az Enyergija, a Boeing, valamint a Lockheed Martin cégek szerződést írtak alá a közös fejlesztési munkákról. 2016-ban a résztvevők úgy döntöttek, hogy az első modulokat (PPE⁶, MH⁷) 2023-ban indítják a holdi űrállomáshoz. 2017 márciusában elhatározták, hogy a programban egy éven át tartó űrrepüléssel, illetve űrben tartózkodással vizsgálják meg, hogy a holdi űrállomásra küldött űrhajósok képesek-e távolabbi célok, pl. a Mars felé elindulni. 2017 júniusában Kína jelezte, hogy az LOP-G űrprogramban 2028-tól 5 pilótás Holdra szállást terveznek. A JAXA⁸ bejelentette, hogy 2030-ban japán űrhajós is le fog szállni a Holdra.

2019-ben Trump elnök döntött, és utasította a NASA-t a program felgyorsítására. Meghatározta, hogy 5 éven belül a NASA űrhajósainak ismét el kell jutnia a Holdra, azaz az Egyesült Államoknak el kell kezdenie egy holdi űrállomás-programot. Az Artemis program két részre osztható. Az első része a Holdra történő amerikai visszatérés, a második része évenkénti időtartamban az űrhajósok és az önjáró robotok kutatómunkája (4. ábra). Ezeket a holdi leszálló-kutató robotokat (5. ábra) nagy valószínűséggel a SpaceX cég aránylag olcsó, Falcon-9 hordozórakétájával indítják majd – a tervek szerint általában évente.

E nagyszabású holdi űrprogramban kezdetben a Nemzetközi Űrállomás építésében és üzemeltetésében közreműködő országok, az USA, Oroszország, az Európai Űrügynökség (ESA), Japán (JAXA) és Kanada (CSA⁹) vesz részt. A Lunar Orbital Platform-Gateway (LOP-G – holdi és marsi űrkapu) a Hold körül keringő érkezési, leszállási, visszatérési bázis lesz, amely a nemzetközi pilótás expedíciók max. négyfős csoportjának befogadására alkalmas.

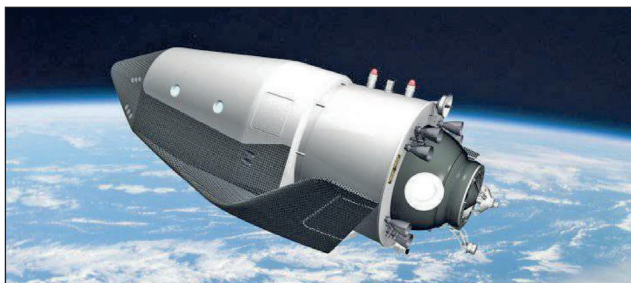
4. ábra. Az Artemis program vázlatos menetrendje 2021-től (Forrás: a szerző által szerkesztett grafika a [13] alapján)

5. ábra. A Hold felszínére tervezett NASA leszálló robotok [14]

6. ábra. Az oroszok által fejlesztett Orjól űrhajó egyik változata [15]

A Roszkoszmosz¹⁰ az Angara óriás hordozórakétával indított Orjól űrhajóval (6. ábra), és részegységeivel (űrséta-modul, lakómodul, tartalék energiaegység, holdi leszálló egység) vesz részt a holdi űrállomás programban. A tervek szerint az űrállomáson az expedíciók idején 4 űrhajós tartózkodik majd, 30–60 napig. A tervezők két Hold körüli pálya létesítésében gondolkodnak. Egy alacsony, 100–200 km magasságú, és egy magas, 70 000 km-re lévő keringési pályán. Ez utóbbiról a Holdra is és távolabbi kozmikus célok felé (pl. a Marsra) indulhatnak űreszközök, illetve személyzettel rendelkező és teherűrhajók. Japán (JAXA) modulépí-

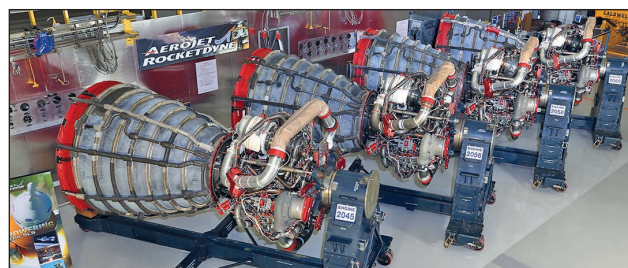
téssel és a H-3 hordozórakétával szállított HTV-X teherűrhajóval csatlakozik a LOP-G programhoz. Kanada távirányítható robotkarokkal vesz részt a holdi űrállomás kiépítésében. A Roszkoszmosz javaslatára a LOP-G űrprogramba Brazília, a Dél-afrikai Köztársaság, India és Kína is bekapcsolódhat.

AZ SLS HORDOZÓRAKÉTÁK ÉS AZ ORION ŰRHAJÓ

A 7. ábrán a NASA által napjainkban használt (Atlas V, Delta IV Heavy, SLS) hordozórakéták hasznos teheremelő képességét hasonlítottuk össze az SLS rakéták három változatával.

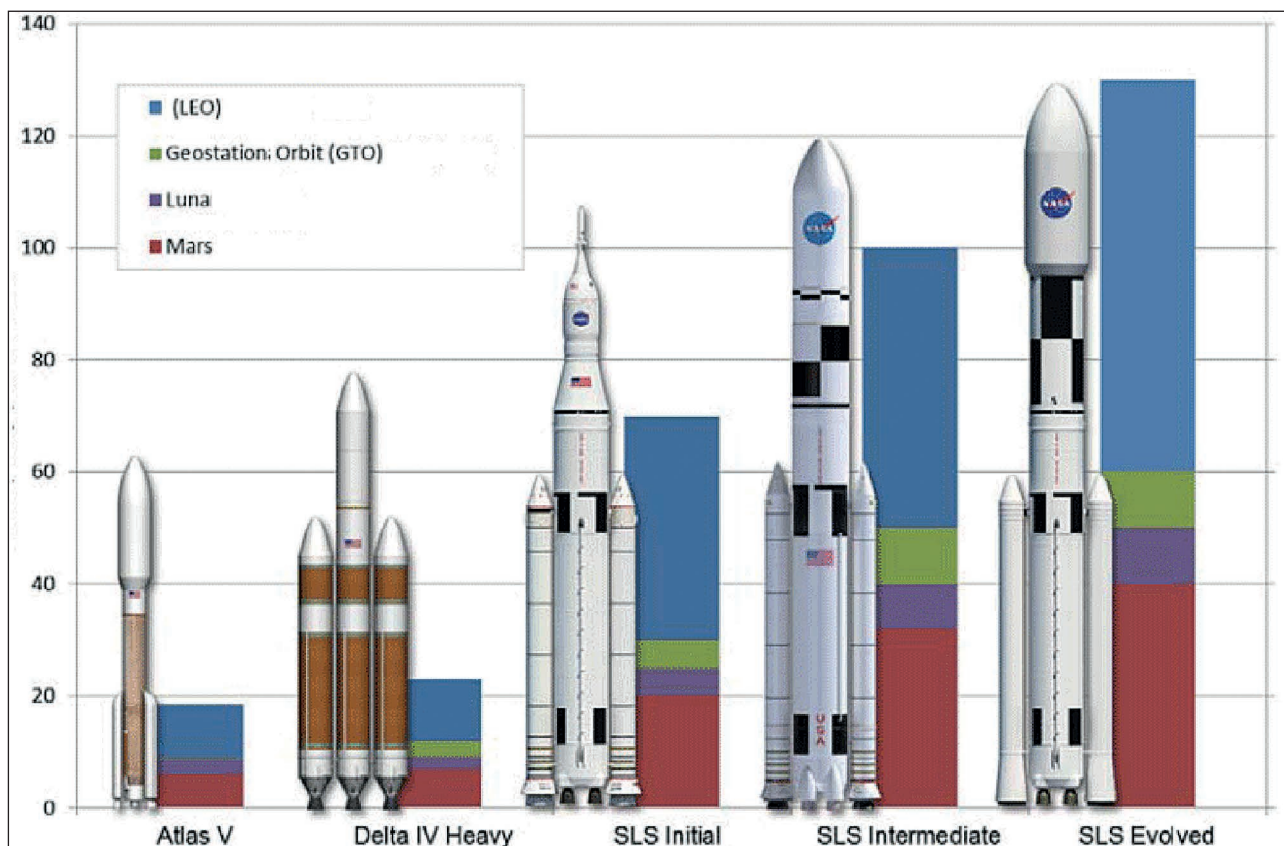
Az SLS (Space Launch System) rendszereit a Boeing, a United Launch Alliance, a Northrop Grumman, és az Aerojet Rocketdyne cégek készítik. A fővállalkozó a Boeing cég. Az SLS rakétákhoz a Space Shuttle elemeit is felhasználták.

Az SLS első fokozata egy hatalmas hengeres, 8,4 m átmérőjű tartály, amely négy RS-25 hajtóművet működtet (8. ábra). A hajtóanyag folyékony oxigén és hidrogén. Az

8. ábra. Az SLS első fokozat négy RS-25 hajtóművel indul [17]

7. ábra. A NASA napjainkban alkalmazott hordozórakétái (LEO – alacsony Föld körüli pálya, GTO – geostacionárius, Luna – holdi, Mars – marsi adatok, Initial – kezdeti, Intermédia – közbülső, Evolved – fejlesztett) (Forrás: a szerző által szerkesztett grafika a [16] alapján)

1. táblázat. Az Artemis program emberes Hold-expedícióinak tervezett menetrendje

Űrrepülés	Tervezett start	Hasznos teher, modulok, CLPS ¹⁴ automatikus kutató-leszálló	Szállító rakéta + Orion, felvitt eszköz, modul	Tervezett repülési idő
Artemis-1	2021 Kennedy LC-39B	13 CubeSat pályára állítása	SLS-BI-1+Orion űrhajósok nélkül	~25 nap
	2021. júl. K. LC-41 2021. okt. K. LC-39A	Peregrine automatikus kutató-leszálló, Nova-C automatikus kutató-leszálló	Vulcan, Falcon-8	
Artemis-2	2022-2023 Kennedy LC-39B	Falcon-9: energia- és hajtóműrendszer (PPE), ESPRIT, Minim. lakómodul (MH)	SLS-BI-1+Orion 4 űrhajós 3 db Falcon-9: +PPE, +ESPRIT, +MH	~10 nap
	2022, K. LC-41	VIPER rover	?	~100 nap
Artemis-3	2024 Kennedy LC-39B	Falcon-9: lent maradó leszálló, felszálló, lent maradó szállító, Falcon-9: CLPS Peregrine kutatórobot	SLS-BI-1 + Orion + teher-lakó, 4 űrhajós 3 db Falcon-9: + szállító, + leszálló, + felszálló + Falcon-9 robot leszálló	~30 nap
Első emberes újra leszállás a Hold felszínére				
Artemis-4	2025 Kennedy LC-39B	Falcon-9: Lent maradó leszálló, újra tölthető felszálló, újra tölthető szállító, Falcon-9: CLPS Peregrine kutatórobot	SLS-BI-1+Orion+HAB (lakó) 4 űrhajós, 3 db Falcon-9 + szállító, + leszálló, + felszálló	~30 nap
Artemis-5	2026 Kennedy LC-39B	Falcon-9: Lent maradó leszálló, újratölthető felszálló, újratölthető szállító, Falcon-9: CLPS Peregrine kutatórobot	SLS- BI-1B, + Orion 4 űrhajós, 3 db Falcon-9 + szállító, + leszálló, + felszálló + Falcon-9 robot leszálló	~30 nap
Artemis-6	2027 Kennedy LC-39B	Falcon-9: Lent maradó leszálló, újratölthető felszálló, újratölthető szállító, Falcon-9: CLPS Peregrine kutatórobot	SLS-BI-1B, + Orion 4 űrhajós, 3 db Falcon-9 + szállító, + leszálló, + felszálló + Falcon-9 robot leszálló	~30 nap
Artemis-7	2028 Kennedy LC-39B	Falcon-9: Lent maradó leszálló, újratölthető felszálló, 1. és 2. újratölthető szállító, Falcon-9: CLPS Peregrine kutatórobot	SLS-BI-1B + Orion 4 űrhajós, 3 db Falcon-9 + szállító, + leszálló, + felszálló + Falcon-9 robot leszálló	~60 nap

oldalsó gyorsító fokozat 5 elemből álló szilárd hajtóanyagú egység (SRB¹¹), amelyet az űrrepülőgép oldalsó fokozatából fejlesztettek. Az SRB-t az Orbital ATK¹² készíti.

A második fokozat a Block-1 változatnál az ICPS (*Interim Cryogenic Propulsion Stage*) lesz, ami egy 5 m átmérőjű, átalakított Delta IV felső fokozat (*Delta Cryogenic Second Stage*). Ezt az eszközt egy folyékony hidrogént és folyékony oxigént égető, RL10B-2 típusú hajtómű működteti. A 98 m magas SLS Block-1 alacsony Föld körüli pályára 95 tonna terhet tud szállítani (a Hold felé pedig 26 tonnát). A Block-1B 4 db RL10C-1 típusú hajtóművel működik. A második fokozat és az Exploration Upper Stage (EUS), amely Föld körüli pályára már 105 tonna (a Holdhoz 37-40 tonna) terhet juttat el. A Block-1B pilótás (crew), valamint teherszállító (cargo) változatban készül. A Block-2 hordozórakétát – amely ugyancsak pilótás, valamint teherszállító változatban készül – a holdi program mellett a Mars programhoz kívánják felhasználni. A rakéta hasznos teherbírása alacsony Föld körüli pálya esetén 130 tonna; Nap körüli pálya esetében 45 tonna. Az SLS Block-2 hordozórakéta 117 m magas.

A holdi űrállomás programban az Európai Űrügynökség is részt vesz az amerikai modulok és az Orion űrhajó műszaki egységének megalkotásával, valamint az Ariane-6 hordozórakétával egy teherűrhajó szállításával. Az asztronauták szállítását a Kennedy Űrközponttól az óriás SLS hordozórakétákkal indított amerikai-európai fejlesztésű

Orion űrhajóval hajtják végre. A közös tervek szerint a holdi űrállomás részenkénti kiépítését 2021-2030 között, két részletben hajtják végre. A holdi űrállomáshoz az asztronautákat a négy személyes Orion űrhajó (9. ábra) szállítja majd.

A GATEWAY (LOP-G) HOLDI ŰRÁLLOMÁS TERVEZETT MODULJAI ÉS ÉPÍTÉSÉNEK MENETRENDJE

A NASA Artemis emberes Hold-repülési program részének általános menetét 2021-től a 4. ábra és a Föld-Hold-utazás repülési fázisait a 12. ábra mutatja. Az első holdi Orion-repülés (Artemis-1) alkalmával próbálják ki a holdi űrállomás építésének legfontosabb elemeit, az SLS óriásrakétát, az Orion űrhajót asztronauták nélküli állapotban és a Hold körülrepülését. A 2021-ben sorra kerülő repülés során 13 db CubeSatot¹³ kívának pályára állítani, valamint magyar gyártmányú sugárérzékeny fóliadetektorokkal fogják vizsgálni az űrrepülés alatti sugárzási viszonyokat. Az Artemis-1 próbarepülésen azonban még nem kockáztatnak: igazi űrhajósok helyett egyelőre csak emberszerű fantomokat utaztatnak a Holdhoz. Fantomokat eddig is használtak az űrbeli sugárterhelés mérésére, azonban most először lesznek női fantomok a fedélzeten. Helga és Zohar testét emberi csontutáncatokra építették valódi testszövetekhez hasonló műanyagokból, különös hangsúlyt fektetve a női szervekre, például az anyaméhre. A fantomok belsejében

9. ábra. Az Orion űrhajóban négy asztronauta utazhat a Holdhoz [18]

számos sugárzásérzékelőt (dózismérőt) helyeznek el, hogy megmérjék az egyes belső szerveket érő sugárterhelést, és megbecsülhessék a károsító hatását. A MARE (Matroszka AstroRad Radiation Experiment) kísérletben több ország vesz részt, és a közös munkába magyar kutatók is meghívást kaptak. A magyar szakemberek által összeállított passzív, vagyis energiaellátást nem igénylő detektorcsoomagokban kétféle anyagot használnak. Az ún. szilárdtest nyomdetektorok képesek a nagyobb energiájú részecskéket regisztrálására, míg az ún. termolumineszcens detektorok a kisebb energiájú részecskéket és az egyéb sugárzásokat detektálják.

Az Artemis programmal kapcsolatos 1. táblázatból leolvasható, hogy a NASA, tervei szerint rendszeresen, évente 1-1 db Falcon-9 hordozórakétával küld automatikus kutató-leszálló robotokat a Holdra. Ugyancsak a Falcon-9 rakétákat alkalmazzák majd a rendszeres SLS-Orion űrrepüléseken a különféle leszálló, felszálló és átszállító űreszközök szállítására a LOP-G holdi űrállomáshoz.

Az Artemis-1 űrrepüléssel párhuzamosan, 2021 júliusában a Cape Canaveral-i Kennedy Űrközpont 41-es indítóállásáról egy Vulcan hordozórakétával indítják majd a Peregrine automatikus kutató-leszálló holdszondát a Hold felszínére. Ezt a szondát egy Falcon-9 hordozórakétával egy további Nova-C jelű automatikus, Holdra küldendő kutató-leszálló egység követi. 2022-ben Falcon-9 rakéta-

val szállítanak a Hold körüli űrállomás egyik alapelemét, a NASA és az ESA által fejlesztett energia- és hajtóműrendszert (PPE).

A PPE tervezett tömege 8-9 t, 12 kW-os, pályakorrekciókra szolgáló ionhajtóművel szerelik fel. A PPE 50 kW energiát biztosít az űrállomás számára.

A PPE hidrazinos kémiai hajtóműve, a tervek szerint 2 tonna xenonnal minimum 15 évig üzemel. A PPE-t telekommunikációs rendszerrel is ellátják, amely helyzet- és pályakontrollt is biztosít a holdi űrállomásnak. A következő LOP-G egységet, az ESA által fejlesztett ESPRIT (European System Providing Refuelling, Infrastructure and Telecommunications) modult, a tervek szerint 2023-ban indítják Falcon-9 hordozórakétával. Az ún. ESPRIT modul egy olyan berendezés, amely áttölthető tartalék hajtóanyagot tárol, és biztosítja a vezérlést és a telekommunikációs összeköttetést is a Földdel. Tömege 4 tonna, hosszúsága 3,91 méter.

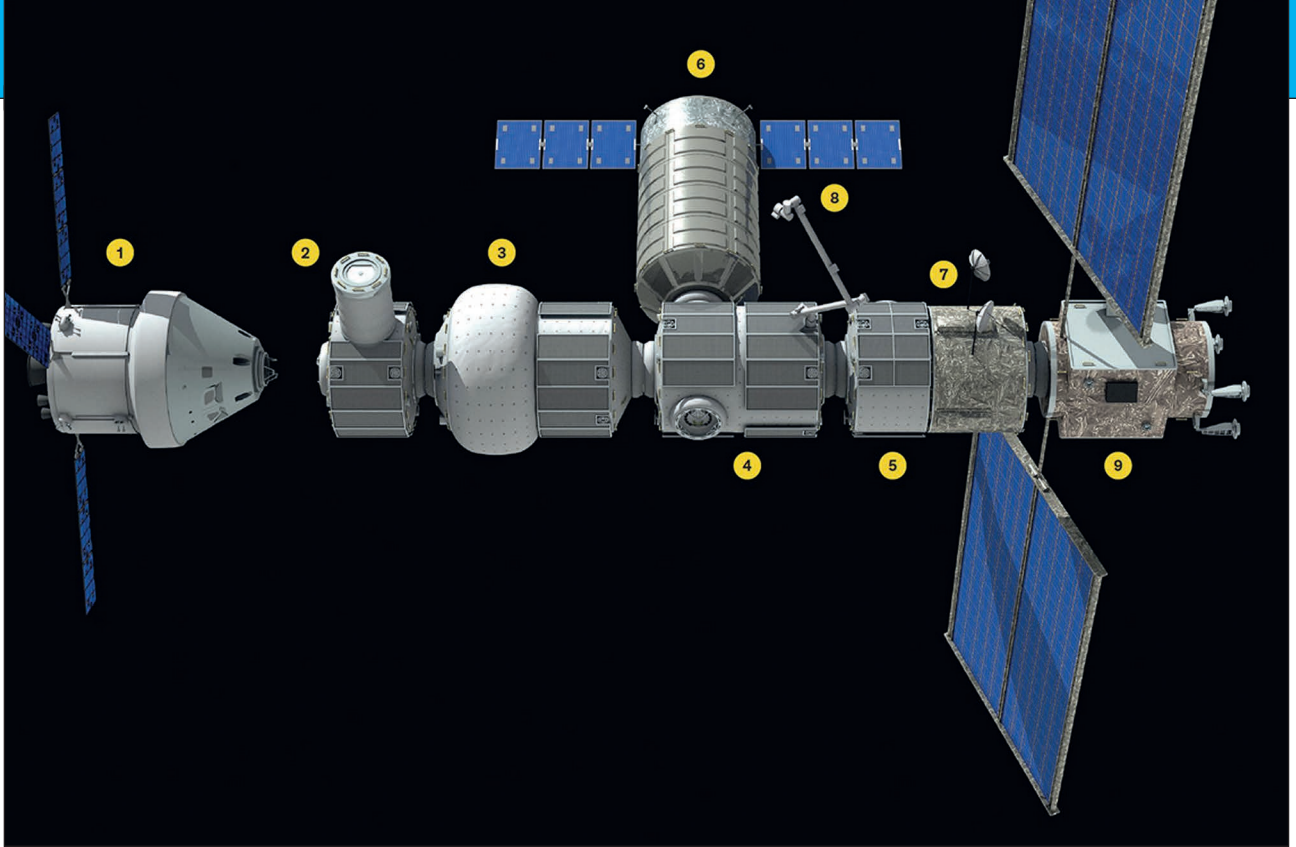
A harmadik LOP-G modult a NASA-rendelte, épp úgy, mint a Lockheed cég által fejlesztett nyomás alatti első lakókabin is (13. ábra). Az Artemis-2 program lesz az első olyan emberes űrrepülés a Holdhoz, amelyben az első nő és további három férfi holdi űrhajós repül majd szomszédos égitestünkhöz.

A 11. ábrán a 4-es számmal jelölt egységet az ESA és a JAXA tervezi, míg a 3-as számmal jelzett lakókabinegység szintén NASA-fejlesztés lesz. A tervek szerint erre egy magyar tervezésű és készítésű, Tritel típusú űrdozimetriai tesztkepet helyeznek el, amellyel a Hold körüli sugárzási viszonyokat fogják folyamatosan vizsgálni. A 4. egységre szerelik a kanadai építésű távirányítható robotkart (7.). Az amerikai 6. egység egy teherátaló és tartalék lakótér, ahol élelmiszereket is tárolnak. A tervek szerint a LOP-G-t az EM-3-as (Exploration Mission-3) repüléssel szállítják az űrállomásra. A 2. egység egy kilépő űrsétamodul.

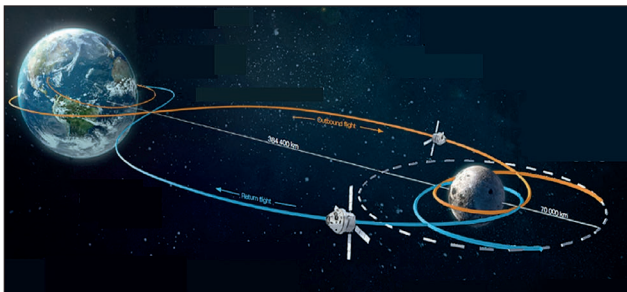
Az Artemis-3 emberes Hold-expedíció idejére az LOP-G holdi űrállomás nagy valószínűséggel alapkiépítésében már elkészül.

10. ábra. A LOP-G és az ISS űrállomások [19]

11. ábra. Az SLS-Orion Hold-körüli pályán keringő űrállomás tervezett elemei (2021–2030): (1. az Orion űrhajó, 2. dokkoló űrsétamodul, 3. lakókabin, 4. lakókabin, 5., 7. ESPRIT és vezérlőegység, 6. logikai teher modul, 8. kanadai robotkar, 9. PPE) [20]

12. ábra. A LOP-G holdi űrállomás pályasémája [21]

A Heracles az ESA, JAXA és CSA által javasolt automatikus holdi leszálló- és visszatérő egység, amely talajmintákat vesz. A Heracles alkalmanként 500 kg mintát szállíthatna a Gateway űrállomásra. A Lockheed Martin cég a program kéthetes útjára egy 22 tonnás holdi leszállóegységet ajánlott 4 űrhajóval (14. ábra), amelyről kb. 1 tonna talajmintát vihetnének a LOP-G űrállomásra.

Az amerikai holdi leszálló- és felszállóegységek mellett az oroszok az Orjol űrhajóval tervezik kozmonautáik Holdra szállását, visszajuttatásukat a Gateway holdi űrállomásra, majd onnan a Földre.

A NASA Orion űrhajója az európai gyártású műszaki egységgel biztosítja az asztronauták szállítását a Hold körüli űrállomásra, leszállásukat a Hold felszínre, visszatérésüket az állomásra, majd a Földre. A NASA Artemis programjának végső célja egy állandó felszíni holdbázis létrehozása, (1. ábra) ahonnan később a Mars felé is indíthatnak majd emberes expedíciókat.

NASA PÁLYÁZATOK HOLDI LE- ÉS FELSZÁLLÓ ESZKÖZÖK TERVEZÉSÉRE ÉS ÉPÍTÉSÉRE

2020. április végén a NASA bejelentette, hogy a 2024-re tervezett amerikai Holdra szálláshoz három konzorciummal szerződést kötöttek. A három cégcsoport megközelítőleg

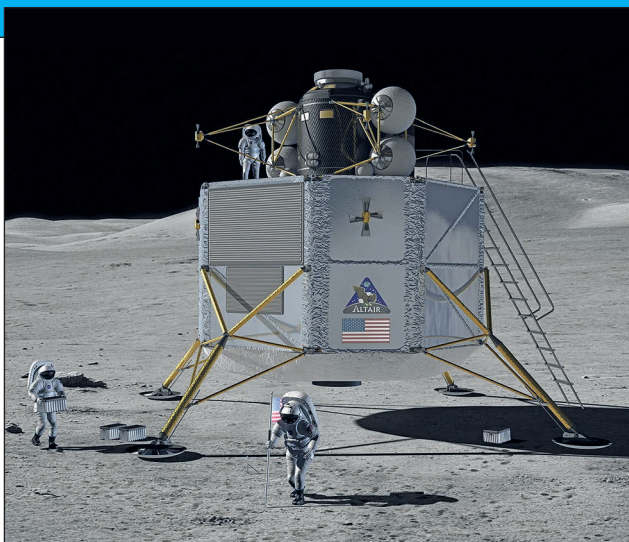
egymilliárd (967 millió) dollárért készíthet tervek arról, hogyan landolhatnak amerikai űrhajósok a Holdon 2024-ben. A kiválasztott vállalatok, a Blue Origin, a Dynetics és a SpaceX, a tervek szerint tíz hónapon keresztül készítik majd a tervek a HLS – (Human Landing System) program keretében. A NASA továbbra is tartja magát a kitűzött célhoz, hogy 2024 végéig újból űrhajósokat juttat égi kísérőnk felszínére. Az amerikai űrhivatal e három versengő koncepció közül választja majd ki a számára legkedvezőbbnek vélt megoldást.

A megbízásból a legnagyobb részt, 579 millió dollárt a Blue Origin konzorcium kapta, amely a Blue Moon nevű leszállóegységet tervezi. A Holdról való felszállás kidolgozása a Lockheed Martin cég feladata lesz. A Blue Origin konzorcium tagjai a Northrop Grumman és a Draper cégek, ezek a szállító modult, az avionikát és más fedélzeti rend-

13. ábra. A Lockheed által fejlesztett LOP-G lakómodul belülről [22]

14. ábra. A Lockheed Martin cég holdi le- és felszálló egységének terve [23]

szereket tervezik. A Dynetics konzorcium által vezetett csoportnak több mint 25 alvállalkozója van, ők 253 millió dollárért kezdik meg annak a modulnak a tervezését, amely a Holdra történő leszállást, majd a felszállást biztosítja. A HLS-szerződések közül a legkisebb értékűt – amely mintegy 135 millió dollár –, Elon Musk SpaceX vállalkozása nyerte el. Utóbbi a készülő Starship (Csillaghajó) segítségével oldaná meg a feladatot, amely egy Falcon Super Heavy rakétával indulna. A pályán az üzemanyaggal történő utántöltést további Starship járművekre bíznák.

A tanulmányok alapján a NASA szakemberei döntenek arról, melyik változatnak lenne a legjobb esélye arra, hogy 2024-ig elkészüljön. Van olyan elképzelés is, hogy egy, illetve akár két terv fejlesztéseit is támogatni kellene a holdi utazások hosszabb távú fenntarthatósága érdekében.

A jelek szerint a 2024-es leszálláson még nem használják majd a Hold körüli pályára tervezett űrállomást, a Gatewayt (Hold-, illetve Űrkaput), amely valószínűleg nem készül el 2024-ig. A Hold emberes kutatásának folytatásához azonban 2026–2028-tól alapvető fontosságú lesz kísérő égitestünk körül keringő állandó bázis létrehozása és működése.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- [1] Wernher von Braun. Das Mars projekt Frankfurt: Umschau Verlag 1952 – Project Mars English translation by Henry White, University of Illinois Press 1953.;
- [2] Gunter's Space Page, „Peregrine 1 (CLPS 1)”. Elérés: 2021. 01.10. https://space.skyrocket.de/doc_sdat/peregrine.htm;
- [3] NASA, „NASA: Artemis”. Elérés 2021. 01. 09. <https://www.nasa.gov/specials/artemis/index.html>;
- [4] The Planetary Society, „Artemis”. Elérés 2021. 01.11. <https://www.planetary.org/space-missions/artemis>;
- [5] EarthSky.Org, „NASA Announces 18 Astronauts on Its Artemis Team”. Elérés 2021. 01.10. <https://earthsky.org/space/what-is-nasas-artemis-program-moon>;
- [6] „Artemis Program - eoPortal Directory”. Elérés 2021. 01.11. <https://directory.eoportal.org/web/eoportal/satellite-missions/a/artemis-program>;
- [7] William Harwood, „NASA Names 18 Astronauts for Artemis Moon Missions – Spaceflight Now”. Elérés 2021. 01. 10. <https://spaceflightnow.com/2020/12/09/nasa-names-18-astronauts-for-artemis-moon-missions/>;
- [8] The European Space Agency, „Gateway”. Elérés 2021. 01.10. https://www.esa.int/Science_

- Exploration/Human_and_Robotic_Exploration/Exploration/Gateway;
- [9] Canadian Space Agency, „The Lunar Gateway”, 2019. 01. 09. <https://www.asc-csa.gc.ca/eng/astronomy/moon-exploration/lunar-gateway.asp>;
- [10] Andrew Jones. „Russian Space Chief Disses NASA's Artemis Moon Landing Plans”. Space.com, 2020. 11. 04., Elérés 2021. 01. 08. <https://www.space.com/russia-space-agency-chief-criticizes-nasa-moon-plans>;
- [11] <https://time.com/5627637/nasa-nazi-von-braun/>;
- [12] https://www.autoevolution.com/news/falcon-heavy-going-for-first-night-launch-on-monday-carries-human-ashes-live-135421.html#agal_0;
- [13] <https://www.oneindia.com/india/nasa-artemis-project-in-pics-why-this-moon-mission-unique/articlecontent-pf35690-2967681.html>;
- [14] <https://www.nasaspaceflight.com/2019/08/nasa-advances-robotic-crewed-moon-landings/>;
- [15] <https://rosinform.press/u-roskosmosa-prosyat-eshhe-18-mlrd-rublej-na-kosmicheskij-korabl-orel/>;
- [16] https://www.info-quest.org/documents/PDF/Boeing_SLS_BOOKLET.pdf;
- [17] <http://www.additivalab.com/en/blog/nasa-completes-hot-fire-testing-of-rs-25-rocket-engine-with-metal-armor-component/>;
- [18] <https://www.nasa.gov/press-release/nasa-completes-key-milestone-for-orion-spacecraft-in-support-of-journey-to-mars>
- [19] <https://www.nasaspaceflight.com/2018/03/cislunar-station-new-name-presidents-budget/>;
- [20] <https://spectrum.ieee.org/aerospace/space-flight/nasas-lunar-space-station-is-a-great-terrible-idea>;
- [21] <https://www.planetary.org/space-images/exploration-mission-1>;
- [22] <https://www.spaceflightinsider.com/organizations/lockheed-martin-organizations/lockheed-martin-unveils-orion-based-moon-lander-concept/>;
- [23] <https://www.spaceflightinsider.com/organizations/nasa/nasa-seeking-proposals-for-human-rated-lunar-lander-systems/>.

JEGYZETEK

- 1 National Aeronautics and Space Administration (Nemzeti Légügyi és Űrhajózási Hivatal).
- 2 <https://www.nasa.gov/specials/artemis/>.
- 3 International Space Station (ISS) – Nemzetközi Űrállomás.
- 4 European Space Agency (ESA) – Európai Űrügynökség.
- 5 Lunar Orbital Platform-Gateway (LOP-G) – Hold körül keringő űrállomás.
- 6 Power and Propulsion Element (PPE) – energiaellátó és hajtóműegység.
- 7 Minimal Habitation Module (MHM) – Habitation and Logistics Outpost – HALO, lakó, és logisztikai modul, más néven Minimális Habitation Modul (MHM) korábbi nevén Mini-Hab (MH).
- 8 Japan Aerospace Exploration Agency (JAXA) – Japán Űrkutatási Ügynökség.
- 9 Kanadai Űrügynökség (Canadian Space Agency).
- 10 Федеральное космическое агентство, magyar átírásban: Fegyveralnoje koszmicseszkoje agenzstvo, rövidítve RKA, rövid nevén Roszkoszmosz – Orosz Szövetségi Űrügynökség.
- 11 Solid rocket booster (SRB) – Szilárd hajtóanyagú gyorsítórakéta.
- 12 Alliant Techsystems Inc. (ATK) – Amerikai Űr, Védelmi, és Sportszergyártó Vállalat.
- 13 A CubeSat kocka alakú, kis tömegű és méretű, általában 500 kg-nál kisebb miniatűrízált műholdat jelent.
- 14 NASA's Commercial Lunar Payload Services (CLPS) – A NASA kereskedelmi holdi hasznos-teher-szolgáltatása.